

Dilemma

Hoe om te gaan met
extreemrechtse uitlatingen
in de Tweede Kamer

de Verdieping 2

Curaçao

Luz Marina Forero kreeg een
nieuwe visie op de wereld
door haar Joodse wortels

religie&filosofie 9

De Friese Wouden

Boeren kunnen prima hun
boterham verdienen in een
eeuwenoud landschap

duurzaamheid&natuur 10

Het Nationale Ballet

'Ted Brandsen gaf
anderen de ruimte om
te schitteren'

cultuur&media 14

de Verdieping

TROUW
DONDERDAG 2 JULI 2026

Jonge criminelen

Zijn zij dader of
slachtoffer?

de Verdieping 6

tekst **Gonnie Spijkstra**
illustraties **Gemma Pauwels**

12025 krijgt de 14-jarige D. op

n de avond van 2 september het Amsterdamse Waterlooplein een papieren Vomar-tas overhandigd. De inhoud: drie cobra's en drie Spa-flessen met benzine, aan elkaar gebonden met ducttape. Een paar uur la-

ter hangt de jongen de tas aan een deur van een vestiging van De Pizza-bakkers. Hij houdt er een aansteker bij en maakt een foto.

De politie kijkt live mee met wat daar op de Plantage Kerklaan gebeurt. Vanwege eerdere explosies bij dezelfde restaurantketen hangt er een camera. Agenten hebben D. al gauw te pakken.

Die is emotioneel. De jongen zegt dat hij via Snapchat is benaderd om het explosief aan de deur te hangen. "Als ik het niet zou doen, zouden ze het bij mij doen." Hij vertelt dat hij de tas heeft gekregen van twee lange jongens.

Een van die jongens is de 17-jarige Q. Aanstaaende vrijdag hoort hij het vonnis voor zijn rol in de reeks aanslagen, al ontkent hij dat hij iets met de zaak te maken heeft. Toch is met zijn ov-chipkaart die avond uitgecheckt op het Waterlooplein en is zijn dna gevonden op de ducttape van de in elkaar geknutselde bom.

De rechtszaak tegen Q. vond achter gesloten deuren plaats. De informatie over de toedracht van de aanslag is afkomstig uit een eerdere rechtszaak, tegen een vriend van Q., de 20-jarige D.E. Die werd in april tot vijftien maanden cel veroordeeld voor zijn aandeel. De rechter rekent hem aan dat hij een jonge jongen heeft ingezet voor het plaatsen van een explosief, terwijl hij zelf op afstand bleef. "Dat is extra kwalijk", schrijft de rechter in het vonnis.

De meerderjarige D.E. wordt dus vooral als dader gezien. Maar hoe oordeelt de rechter straks over Q.? Want bij minderjarigen zoals hij, die bemiddelen bij aanslagen, blijkt in de praktijk vaak dat ze zelf ook weer slachtoffer zijn van dwang.

Slachtoffer of dader, het is een vraag die politie en Openbaar Ministerie (OM) zich veel vaker stellen. Sinds 2022 is er in Nederland een explosiegolf gaande, met meer dan duizend explosies en pogingen daartoe per jaar.

Deze explosies worden uitgevoerd door steeds jongere daders. Hun bereidheid om klussen aan te nemen maakt dat het fenomeen 'niet makkelijk terug te dringen is', zegt criminoloog Sheila Adjiembaks. "Voor elke jongen die je pakt, zijn er tien nieuwe bereid om in te stappen", zegt ook Shamir Ceuleers, woordvoerder van het Centrum Kinderhandel en Mensenhandel. Criminele uitbuiting is een vorm van mensenhandel. Het Offensief tegen Explosies, een samenwerkingsverband van overheden, spreekt van een 'ogenschijnlijk onuitputtelijke

bron van uitvoerders'. "Een zorgelijke trend", noemt Maarten Noordzij de dalende leeftijd van de uitvoerders. Als landelijk officier mensenhandel bij het OM ziet hij 'verdachten van soms maar 12 of 13 jaar oud'.

Hun criminele cv

Vorig jaar betrof een derde van de processen-verbaal over explosies een minderjarige, laat een woordvoerder van de politie weten. "Van de 615 dossiers die bij het OM terecht kwamen, gingen 213 over verdachten van 11 tot en met 17 jaar."

Wat maakt dat jongeren bereid zijn een explosief te plaatsen? "Het zijn jonge jongens die al voor een paar honderd euro bereid zijn risico's te nemen", zegt Adjiembaks. "Jongens willen voor het gezin zorgen, zeker als de vader afwezig is", zegt Sjoukje van Deuren, criminoloog aan de VU Amsterdam. Geld is ook een manier om dure spullen te kopen en erbij te horen.

Maar geld is zeker niet de enige reden. "Voor jou tien anderen, dat is wat jongeren horen", zegt Adjiembaks. Daarom voelt een klus voor

jongeren zelfs als een gunst. Ze halen hun schouders op als ze maar deels het beloofde bedrag uitbetaald krijgen, of zelfs helemaal niet. "Dat vinden ze *part of the game*", zegt Van Deuren. Vooral reputatie is belangrijk. "Met een klus bouwen ze aan hun criminele cv", zegt Adjiembaks.

Rekruteren gebeurt vooral offline, maar sociale media hebben het bereik van ronselaars vergroot. Van de duizend ondervraagde jongeren in een onderzoek van Van Deuren is 6 procent weleens online benaderd.

Voor op Snapchat weten die gemakkelijk jongeren te vinden. "Dan sturen ze een oproepje met: 'Soldaten gezocht'", zegt Van Deuren. Jongeren bieden zichzelf ook actief aan op sociale media. "Met emoticons geven ze een hele range aan klussen aan. Zoals een icoontje van een knal, of een bom."

"Het is een marktplaats van criminele klussen", zegt Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld Conny Rijken. Ze noemt het schrikbarend hoe makkelijk jongeren in de criminaliteit verzeild raken. "Als je pech hebt, zit je er gelijk met twee benen in."

'We weten inmiddels dat criminelen jongeren totaal gewetenloos inzetten'

Dat maakt de jonge daders voor een criminoloog als Adjiembaks ook slachtoffers. "We weten dat het brein tot de leeftijd van 23 jaar nog niet volledig is ontwikkeld."

Er zit bovendien veel tijdsdruk achter oproepen voor explosies. "Dan zie je: 'Vanavond job' en 'Met spoed gezocht'", vertelt Van Deuren. "Jongeren krijgen niet de kans om na te denken." Bovendien: pas als ze hebben toegezegd, horen ze wat de opdracht inhoudt.

Ze kunnen dan niet meer terug. "We weten waar je familie woont, horen ze dan", zegt Anne Kuik, directeur-bestuurder van Comensha, het landelijk coördinatiecentrum tegen mensenhandel.

Wie aantoonbaar is gedwongen of misleid om een strafbaar feit te plegen, is slachtoffer van criminele uitbuiting. "Bijvoorbeeld als je het beloofde geld niet krijgt", zegt Rijken. Bij minderjarigen is al heel snel sprake van uitbuiting. "Ook wanneer een uitvoerder zichzelf absoluut niet ziet als slachtoffer", zegt Noordzij. "Zeker als het leeftijdsverschil met de ronselaar groot is."

Daarnaast telt mee hoe groot het

risico is dat de uitvoerder loopt, net als het voordeel dat de uitbuiters over de rug van de uitvoerder heeft behaald. "Ook als die zelf vindt dat hij met honderd euro lekker heeft verdiend. Want de ronselaar strijkt het grootste bedrag op en loopt een stuk minder risico", zegt Noordzij.

In die overtuiging leeft de dan nog 19-jarige D.E. ook, voordat hij wordt aangehouden als verdachte in de Pizzabakkers-zaak. 'Me mattie is eergister geklemd voor iets dat ik heb gedaan. Let op, ik ben die gast die het gaat vermijden', stuurt hij nadat zijn 17-jarige vriend Q. is opgepakt.

In de rechtbank wil de inmiddels 20-jarige D.E. daar niets over kwijt. Een vingerafdruk op het label van een van de Spa-flessen en telefoongegevens bewijzen dat hij de 14-jarige opdracht gaf voor het plaatsen van het explosief. Zo is er met zijn telefoon gebeld met de 14-jarige op de avond dat de tas met vuurwerk is afgegeven.

Ook de Google Maps-afbeeldingen van De Pizzabakkers, screen-shots van nieuwsberichten over de aanslagen en berichten aan vrienden als 'Als ik moet banken, dan is dat zo', brengt de rechtbank in verband met de poging tot explosie in de nacht van 2 op 3 september.

Het aantal meldingen bij Co-Mensha van slachtoffers van criminele uitbuiting is sterk gestegen, blijkt uit de Jaarcijfers Mensenhandel 2024. Vooral onder minderjarigen: van dertien opgepakte jongeren in 2023 naar 42 een jaar later. Dat komt ook door toegenomen bewust-

wording, meldt rapporteur Rijken. Vooral de politie doet de meldingen. Maar Rijken merkt ook op dat 'het werkelijke aantal jongeren dat aangezet wordt om criminele feiten te plegen, vermoedelijk een stuk hoger ligt. Het is daarom belangrijk om werk te maken van signalering van minderjarige slachtoffers.'

Actief verzetten

Daar gaat het mis. "Als een wijk-agent een bommenlegger puur ziet als crimineel, belandt die ook niet bij de mensenhandellofficer", zegt Ceuleers. "We weten inmiddels: criminelen zetten jongeren totaal gewetenloos in. Bij elk verhoor moet de mensenhandelbril op", zegt Kuik.

"Een politiemedewerker die niet dagelijks bezig is met mensenhandel, kan makkelijk iets over het hoofd zien", erkent Herro Scheeper, landelijk adviseur mensenhandel bij de politie. Daarom is er dagelijks een scan van alle politie-informatie op signalen van uitbuiting.

Ook in de rechtszaal ligt de nadruk op het eigen aandeel van jongeren, hoort Rijken. "Rechters menen dat er geen sprake is van mensenhandel als een verdachte zich niet actief heeft verzet. 'Je wilde toch zelf?', zeggen rechters dan."

Ook met bewijs dat er een ronselaar in het spel is, krijgen minderjarige straf. Begin dit jaar kreeg een 16-jarige jongen 125 dagen jeugddetentie, deels voorwaardelijk, en een taakstraf opgelegd voor het vastplakken en laten ontploffen van een cobra in Den Haag. Hij was een dag voor de aanslag op Snapchat bena-

derd. Er werd hem 350 euro beloofd.

In een andere zaak voeren twee ronselaars van 17 en 18 jaar oud de druk op twee jongens van 16 en 17 flink op. 'Gaan jullie die [k...] ding nog fixen of wat', sturen ze. 'Voor wat duurt het zo [k...] lang'. De jongens zetten een tas met een halve kilo explosief flitspoeder voor een deur neer. Ze krijgen 120 dagen jeugddetentie, deels voorwaardelijk, plus een taakstraf.

Ook de 14-jarige D. uit de Pizzabakkers-zaak, waar dit verhaal mee opende, werd in maart veroordeeld tot 180 dagen jeugddetentie, deels voorwaardelijk.

Voor jongeren maakt het nogal uit of ze een straf krijgen of niet. Met een strafblad ontnemen je ze hun toekomstperspectief, stelt Adjiembaks. Het kan zelfs averechts werken. "Ze komen met een groter crimineel netwerk de gevangenis weer uit. 70 procent gaat binnen twee jaar de fout in." Soms gaan ze zelf ook ronselen, ziet Ceuleers. "Dan verlies je ze aan de criminaliteit."

Rechters hebben wel degelijk de mogelijkheid om niet te straffen. Het zogeheten non-punishmentbeginsel, opgenomen in de Europese mensenhandelrichtlijn uit 2011, is bedoeld om die mogelijkheid expliciet onder hun aandacht te brengen. In Nederland leidde het beginsel een sluimerend bestaan, zegt Shamir Ceuleers. Maar als in september de Eerste Kamer voor de Wet modernisering en uitbreiding strafbaarstelling mensenhandel stemt, wordt het non-punishmentbeginsel expliciet opgenomen in de wet.

'Met emoticons geven ze klussen aan. Zoals een knal, of een bom.'

'Snitchen maakt je een rat, een verrader. Dan ben je nog niet jarig.'

Experts verwachten dat wettelijke verankering het moeilijker maakt voor OM en rechters om aan criminele uitbuiting voorbij te gaan. "Er moet dan steeds beargumenteerd worden waarom er wel of geen sprake is van slachtofferschap", zegt Kuik.

Als ze straf kunnen ontlopen, zullen verdachten eerder praten over hun opdrachtgever, is het idee. Maar het non-punishmentbeginsel is geen garantie, waarschuwen experts. Uitvoerders weten niet altijd wie hun opdrachtgever is, zeker als de opdracht via sociale media komt.

Hard of zacht

In criminele netwerken is zwijgen bovendien een 'erecode'. "Snitchen maakt je een rat, een verrader", zegt Adjiembaks. "Die jongere moet na z'n straf weer terug de wijk in. Dan is hij nog niet jarig." Ook politie-adviseur Scheeper ziet: "Slachtoffers zijn banger voor hun uitbuiters dan voor een taakstraf."

Worden minderjarige verdachten straks automatisch aangemerkt als slachtoffer? Criminele uitbuiting is nooit zwart-wit, benadrukken experts. "Het is een hels dilemma: waar eindigt slachtofferschap en waar begint daderschap?", zegt Ceuleers. "Soms is iemand het allebei." "We moeten milder oordelen

over slachtoffers", zegt officier Noordzij. "Maar er zijn ook jongeren die prima in staat zijn de gevolgen van hun daden overzien. Zeker als ze doelbewust een carrière opbouwen. Hard waar het moet, en zacht waar het kan."

